www.archipel-magazine.com

ARCHIPEL

Het enige echte Indonesië magazine!

Jaargang 12
Zomer 2010
€ 6,95

Beleef Bali

Kleurige reisreportage
Kunstenaar Nico Vrielink
Lezersreis met Wieteke van Dort
Offers maken
Aafke meets Alfred
Ubud Writers & Readers Festival 2010

En verder

Afscheid van Rudy Kousbroek
Fotowedstrijd PMI

Met bijdragen van:
Alfred Birney, Kester Freriks, Emma Kwee,
Richard Oh, Kees Schepel, Hans Vervoort en Tineke Zwijgers

9 771566 793002

Aafke de Jong, de kameleontische danser

Het universum van Aafke de Jong bestaat uit twee gebieden: Nederland en Bali. De rest is behang. Ze studeerde dans, vijf jaar in Nederland en vijf jaar op Bali. Als choreograaf maakt ze al dan niet nadrukkelijk gebruik van het Balinese dansvocabulaire in een verbuiging naar het westers dansidioom. In moderne dans is Aafke de Jong op het podium zonder meer herkenbaar aan haar verschijning. Maar zodra ze Balinese dans in traditioneel kostuum uitvoert, zie je iemand anders. Wie is deze kameleon en wat drijft haar?

Ze is geboren in Delft (1971) uit Nederlandse ouders met een druppel Wit-Russisch bloed. Haar vader moest beroepshalve veel verhuizen en Aafke wist niet beter dan dat het leven een constante verandering van woonplaats was. Als jong meisje volgt ze klassieke danslessen. Wanneer ze afbeeldingen ziet van een sprookjesland dat Bali heet, raakt ze betoverd en ze belooft zichzelf om er ooit heen te gaan. Tijdens haar middelbare schooljaren danst ze niet, ze tekent veel en schrijft musicals, waarin zijzelf en haar zusje meespelen. Op een dag vindt ze in een reisgids de afbeeldingen terug die haar destijds zo hebben getroffen. Dansende figuren inspireren haar tot een studie moderne dans, jazz- en tapdans aan de Rotterdamse Dansacademie (thans Codarts). Na haar studie stapt ze naar de Indonesische ambassade in Den Haag om een leraar Balinese dans te zoeken. Het wordt al snel duidelijk dat ze daarvoor naar Bali moet. Ze meldt zich per brief aan bij de directeur van het conservatorium in Denpasar. Tijdens het wachten op een studiebeurs loopt ze met de strengheid van een asceet anderhalf uur per dag met een walkman op, woordjes en zinnen prevelend van een Linguaphone taalcursus. In de zomer van 1993 vertrekt Aafke de Jong naar Denpasar.

'Ik kwam bij een gastgezin inwonen, in de straat Jalan Nusa Indah waar het conservatorium was gevestigd: een traditioneel gebouwd complex. Het was alsof ik een ansichtkaart binnenstapte en het zou nog lang duren eer ik een beetje realistischer over Bali kon gaan denken. Op het conservatorium (thans de ISI), werd gamelan, dans, wayang en beeldende kunst gedoceerd. Al gauw kreeg ik te maken met de Indonesische manier van lesgeven,' lacht ze. 'Als het bijvoorbeeld regende, kwamen de docenten niet opdagen. Mijn Indonesische medestudenten hadden al een basis in de danskunst. Om de vier lessen kreeg je een testles. Ik werd dus meteen het diepe ingegooid. Ik ben toen gaan zoeken naar een externe leraar en kwam terecht bij Ibu Jero Made Puspawati, een meester danser die tot de dag van vandaag overal wordt gevraagd. Van deze vrouw heb ik dat hele jaar elke dag privé-les gehad. Dat was een grote eer! De lessen vonden plaats in het paleis. Haar leerlingen waren Balinese kinderen en voornamelijk Nederlanders en Japanners, mensen uit landen die er nota bene zo hebben huisgehouden.'

Moest je geen totale omslag maken met je westers klassieke en moderne dansvormen als bagage?

'De danshouding is compleet anders dan die je in het klassieke westerse ballet leert. Hier streef je ernaar jezelf vederlicht te maken, alsof je zó naar de hemel kunt vliegen. In de Balinese dans heb je je voeten plat op de grond en je tenen wijzen omhoog. Je staat aldoor met een gebogen knieën en je maakt een holle rug. Het is een stuk aardser. In het begin hield ik dat hooguit vijf minuten vol. Je draagt een *kain* als een soort van lange rok en die wordt op zijn plaats gehouden met een *bulang*, een strook stof van acht meter lang, die als een korset om je lijf wordt gebonden. In dat keurslijf kun je alleen maar hele kleine stapjes maken.. Tegelijk geeft het veel steun, je wordt eigenlijk al meteen in de goede houding gedrukt. Verder is de Balinese danshouding asymmetrisch. De nadruk in je expressie ligt in je handen en je ogen. Persoonlijk heb ik een buitengewone voorliefde voor handen.'

Ik kan me voorstellen dat veel van de danssymboliek de westerse toeschouwer ontgaat.

'Een zeer belangrijk kenmerk in de Balinese dans is de mimiek. Met de *seledet*, de oogbewegingen, moet je bepaalde gemoedstoe-

Alfred Birney

Foto's Collectie Aafke de Jong

standen op het publiek overbrengen, afhankelijk van het karakter dat je uitbeeld, zoals een boze demon of een wenende prinses. Als je je ogen laat huilen, sta je bijvoorbeeld niet te springen, maar maak je naar de grond toe gerichte lichaamsbewegingen, die langzaam worden uitgevoerd. Dit gaat in harmonie met de muziek, die dan treurig klinkt. Andere bewegingen zijn weer geïnspireerd op de flora en fauna. Zo stellen trillende vingers de wind voor die door de palmbladeren waait. Armbewegingen kunnen de golven van de zee uitbeelden, maar voeten kunnen ook gerust, in Ibu Jero's school, een beweging maken die het doodtrappen van een insect voorstelt. Een oog dicht en een oog open, gevolgd door een bepaalde beweging van je hoofd en het plotseling openen van het gesloten oog, staat weer voor een rustende tijger die plotseling uit zijn slaap wordt gewekt. Er bestaat geen eenduidigheid over achterliggende betekenissen, zoals in India. In tegenstelling tot dat land, is er namelijk op Bali weinig over opgeschreven. De verhalen uit de Mahabharata kennen ze natuurlijk wel van de wayang, maar er bestaan vele interpretaties van. Het Hindoeïsme is met de vermenging van het Boeddhisme en animisme op Bali een geheel eigen leven gaan leiden. Toch merk je dat ze de laatste decennia steeds meer steun zoeken in India, nu ze min of meer weggedrukt worden door de moslimcultuur. '

'Het Hindoeïsme is met de vermenging van het Boeddhisme en animisme op Bali een geheel eigen leven gaan leiden. Toch merk je dat ze de laatste decennia steeds meer steun zoeken in India, nu ze min of meer weggedrukt worden door de moslimcultuur'

Na een jaar studie in Denpasar gaat Aafke terug naar Nederland en volgt in Leiden de studierichting Indonesische talen en Culturen. Ze bezoekt elk jaar trouw Bali, met een langer verblijf tussendoor van een half jaar om er wetenschappelijk onderzoek te plegen voor een academische scriptie over het Balinese hofdansgenre *Legong Keraton*. Na deze afgesloten studie lonkt Bali weer, ditmaal voor vier jaar. Standplaats: Ubud. Aafke richt er DwiBhumi - Centre for Balinese Art and Culture - op met een sponsor uit Nederland om de financiële eindjes aan elkaar te kunnen knopen. DwiBhumi werkt dan samen met Museum Puri Lukisan, dat is opgericht in 1956 door de Nederlandse schilder Rudolf Bonnet en de toenmalige koning van Ubud. Balinese kunstenaars geven les in dans, gamelan, houtsnijden, schilderen en wayang, terwijl Aafke er de toelichtingen in het Engels bij geeft. De doelgroep bestaat grotendeels uit middelbare scholieren en toeristen uit Singapore en Australië. Intussen gaan Aafkes eigen danslessen door bij verschillende leraren in Ubud.

Na de bomaanslag in de Balinese plaats Kuta in oktober 2002 lopen de bezoekersaantallen op Bali dramatisch terug. Aafke de Jong keert terug naar Nederland, maar niet alleen. Ze neemt DwiBumi mee. Thans, acht jaar later, bestaat DwiBhumi nog altijd. In Arnhem. De naam betekent 'twee werelden' in het Sanskrit, een taal die in het Balinese theater veelvuldig gebruikt wordt. Het begrip *dwi bhumi* verwijst naar het Balinese *sekala*, de zichtbare, tastbare wereld, en *niskala*, de onzichtbare en ontastbare wereld. Met 'twee werelden' worden in Aafkes variant ook de Balinese en Nederlandse culturen bedoeld. In Museum Puri Lukisan in Ubud worden overigens in de geest van DwiBhumi nog altijd culturele workshops gegeven.

'Naast danseres ben ik choreograaf. Daar richt ik me tegenwoordig erg op. Uiteraard ben ik erg van het Balinese doortrokken geraakt. Het lijkt onmogelijk om de twee werelden, de westerse en de Balinese, bijeen te krijgen, maar ik merk dat het eigenlijk automatisch gaat, dat in wat ik uitdenk en schep vanzelfsprekenderwijs allerlei thema's uit de Balinese cultuur en uit mijn persoonlijke beleving samenkomen. Dat is voor de onvoorbereide toeschouwer niet altijd zichtbaar. Ik ben er wat huiverig voor om mijn choreografie *fusion* te noemen. Bang dat ik het etiket krijg opgeplakt van de choreograaf die altijd maar met vrije dansvormen doortrokken van Balinese symboliek komt. Fusion heeft, althans in de danskunst, vaak een negatieve connotatie. Daarom heb ik ook gekozen voor twee verschillende websites (aafkedejong.nl en balinesedans.nl). Ik heb immers met twee verschillende soorten publiek te maken. Bezoekers van mijn lezingen over Balinese dans zijn vaak minder geïnteresseerd in mijn vrije choreografie, en andersom.'

Voel je je dan niet soms, zoals een Indo dat kan hebben, als in een spagaat?

'Soms wel, ja. Ik voel me niet altijd helemaal thuis hier. En op Bali uiteindelijk ook niet helemaal. Een oude vraag waar ik als meisje al mee worstelde komt dan wel eens bovendrijven: wie ben ik en waar hoor ik nou eigenlijk thuis? Ik voel me in elk geval het lekkerst in gemengde woonwijken, bijvoorbeeld in een stad als Den Haag, met veel 'Indischiteit', zoals ik dat zelf noem.'

Na het interview wandelen we naar een Indonesisch restaurant. Ik ben geen snelle wandelaar, vrijwel iedereen loopt sneller op straat dan ik. Maar met Aafke naast me moet zelfs ik mijn pas inhouden. Het is alsof ik naast een Balinese vrouw loop. Bij het restaurant gaat ze me wel voor en duwt de deur open. Dat is weer Hollands.